

Respons

Marokko: Pressefrihet og forhold for journalister

- Aktuell lovgivning
- Pressefrihet generelt
- Er det rapportert om reaksjoner mot journalister som er myndighetskritiske i media?
- Bli journalister/myndighetskritikere overvåket av marokkanske myndigheter?

Aktuell lovgivning

Artikkel 28 i den marokkanske grunnloven skal sikre pressefriheten, som «ikke kan begrenses av noen form for sensur» (Constitution 2011). Videre reguleres marokkansk presse av Presseloven (Code de la Presse 2002), der det i artikkel 41 er nedfelt at den som fornærmer kongen eller kongefamilien, angriper islam, kongedømmet eller de territoriale grensene¹, blir straffet med fengsel i tre til fem år og en bot på mellom 10 000 og 100 000 dirham². Artikkel 45 bestemmer at straffen for ærekrenkelses er på fengsel i opptil ett år og/eller bøter på mellom 1200 og 100 000 dirham.

En ny presselov for trykt media, der fengsel ikke lenger skal brukes som straffemetode, har i flere år vært under utarbeidelse. Lovforslagene ble lagt fram i oktober 2014, men er foreløpig ikke vedtatt (Reporters Without Borders 2015a).

Radio og tv reguleres av Loven om audiovisuell kommunikasjon (Loi sur la communication audiovisuelle 2005). Frihet og ansvar settes i forordet opp som prinsipper for loven. Artikkel 9 slår fast at det er forbudt å angripe islam, monarkiet³ og de territoriale grensene. Artiklene 70–80 fastsetter strafferammene, hovedsakelig i form av bøter, for overtredelse av lisensreglene.

¹ Det vil si suvereniteten over Vest-Sahara. For informasjon om lovverk om kritikk av kongen, kongefamilien og kongedømmet, se Landinfo 2015.

² 100 dirham tilsvarer omkring 86 norske kroner.

³ Se Landinfo 2015 for mer informasjon om lovverk.

Høyeste myndighet for audiovisuell kommunikasjon (Haute Autorité de la Communication Audiovisuelle, HACA) tildeler kringkastingslisenser og kontrollerer at innholdet er i tråd med betingelsene. Regjeringen har også myndighet til å utpeke lederne for alle offentlige radiostasjoner og tv-kanaler, og har betydelig kontroll over kringkastingen, ifølge Freedom House (2015).

I artikkelen *Den marokkanske allmennkringkastingen ved en korsvei?* presenterer forskeren Tourya Gaaaybess (2015) de audiovisuelle mediene i Marokko. På 2000-tallet ble det åpnet for at private aktører kunne søke om konsesjon. I to konsesjonsrunder, i 2006 og 2009, ble det gitt konsesjon til 17 private radiostasjoner,⁴ mens Medi 1 TV er eneste private tv-kanal.

Pressefrihet generelt

På sin pressefrihetsindeks rangerer Reporters Without Borders (2015a) Marokko på plass 130 av 180 land. De vurderer det slik at informasjonsfriheten fortsatt er innskrenket, både i praksis og i den foreslåtte nye medieloven (se side 1), og at den ikke når internasjonal standard. Fagforeningen for marokkansk presse (Syndicat national de la presse marocaine, SNPM) skriver likeledes i sin årsrapport at verken lovtekster eller praksis gjenspeiler det sivile samfunns forventninger til pressefriheten (SNPM 2015, gjengitt i TelQuel 2015).

Human Rights Watch anser at de marokkanske myndighetene i økende grad har strammet inn handlingsrommet til uavhengige medier, og at en blanding av politittrakassering, urettferdige rettssaker med høye bøter til frittalende journalister og medier, samt selektiv annonse-tildeling styrt av kongehuset, har ført til at mange av dem har måttet legge ned (Roth & Benchemsi 2015).

Freedom Now⁵ Maroc (gjengitt i Majdi 2015a) mener at «myndighetene kontrollerer de offentlige mediene med offisiell propaganda», og at de gjennom statlig finansiering også kontrollerer de privateide. Dette synet ble videre forfektet av en representant for SNPM, som Landinfo møtte i Rabat i november 2015. Han la til at medieeierne ofte har bånd til politikere, og at annonsene kontrolleres av den politiske lobbyen, som igjen står kongen nær. «Medieeierne trekker i trådene», uttalte SNPMs representant.

Den danske NGO-en International Media Support skriver at de marokkanske myndighetene tillater «mild kritikk» i mediene, men at sensur og selvsensur er en integrert del av marokkansk journalistikk (IMS u.å.). Freedom House (2015) framholder at journalister holder seg innenfor «røde linjer»⁶ for å unngå store bøter, fengselsstraffer eller trusler og fysisk vold. Menneskerettighetsaktivisten Chakib Alkhayari, som Landinfo møtte i Nador i november 2015, mente at man kan si «hva som helst» om religion, men at grensen går ved Vest-Sahara og korrupsjon. Han utdypet at en som uttaler seg eller skriver om korrupsjon, kan få problemer. Krysser man linjen, er man ikke nødvendigvis lenger beskyttet av rettsvesenet.

Freedom House (2015) skriver at journalister er underlagt uoffisielle, men klare, restriksjoner, og at yrkesgruppen indirekte oppfordres til ikke å dekke politisk og sosialt ømtålige temaer. En representant for SNPM (møte i Rabat, november 2015) sa at tabutemaene er hæren,

⁴ Liste over private radiostasjoner finnes på nettsiden til Kommunikationsdepartementet (Mincom u.å.).

⁵ USA-basert NGO som jobber for å frigi samvittighetsfanger.

⁶ Grensen man må holde seg innenfor for ikke å bli straffet.

monarkiet og «dypstaten»⁷. Han mente at situasjonen for marokkanske journalister har bedret seg de siste årene, at man skritt for skritt går framover.

Myndighetene har sporadisk blokkert nettsider, inkludert nyhetsnettsider, Google Earth og bloggplattformer, og i tillegg slått ned på dem som er kritiske til monarkiet, islam eller offentlig korrupsjon (Freedom House 2015). Ifølge Freedom Now Maroc forsøker myndighetene «å bringe avvikende stemmer til taushet og å påtvinge et ensrettet (*unique*) syn» (gjengitt i Majdi 2015a).

Marokkanske myndigheter mener selv at pressefriheten i 2014 «åpenbart» utviklet seg i positiv retning. De trekker fram at omkring hundre nye nettsider ble godkjent, at ingen journalister ble tvunget til å avsløre sine kilder, og at Marokko ikke er blant landene som har stengt Twitter, Google eller Facebook (Tchounand 2015).

Er det rapportert om reaksjoner mot journalister som er myndighetskritiske i media?

Chakib Alkhayari (møte i Nador, november 2015) mente at vilkårlighet preger reaksjonsmønsteret mot marokkanske journalister; at de som fremlegger kritiske synspunkter, ikke vet om de kommer til å bli straffet eller ikke. Han kjente ikke til andre fengslede journalister enn Hicham Mansouri (se side 4, 5). Representanten for SNPM (møte i Rabat, november 2015) mente at det ikke sitter journalister fengslet i Marokko, men at det kan være innsatte som jobber innen media.

Representanten for SNPM hevdet at journalister ofte blir fysisk angrepet, ved at for eksempel kameraer blir ødelagt. Eksempelvis forteller Rachid Tniouni, fotojournalist i det marokkanske ukemagasinet TelQuel, at han under begravellesprosesjonen til enken etter Abdessalam Yassine⁸, ble slått av politiet, samt fratatt fotoapparat og minnekort (Roudaby 2015). Freedom House (2015) skriver på sin side at fysiske angrep mot journalister er mindre vanlig enn rettsforfølgning, men at trusler og trakassering forekommer.

Den marokkanske kommunikasjonsministeren hevder at angrep mot journalister gikk ned med en tredel i 2014, men benekter ikke at det forekommer at fotojournalister under arbeid blir «irrettesatt» (*secoué*) av myndighetene (gjengitt i Chambost 2015a).

Under følger eksempler, hovedsakelig fra 2015, på ulike reaksjoner mot marokkanske journalister:⁹

- Journalisten Ali Lmrabet ble i 2005 ilagt ti års yrkesforbud for å ha uttalt seg kritisk om Marokkos politikk i Vest-Sahara (Le Monde 2005). Da forbudet opphørte i april 2015, trenerte myndighetene utstedelsen av ID-papirene han må ha for å kunne jobbe som journalist. Dem fikk han først i september (Bennamate 2015a). Sommeren 2015 gjennomførte han en over måneds lang sultestreik utenfor FNs hovedkvarter i Genève, i protest mot behandlingen han fikk av marokkanske myndigheter (Reporters Without Borders 2015b).

⁷ L'état profond, det vil si maktkretsen rundt kongen.

⁸ Grunnleggeren av al-Adl wal-ihsan, en marokkansk islamistbevegelse.

⁹ Denne responsen omtaler ikke reaksjoner mot journalister som arbeider i marokkansk-kontrollert Vest-Sahara.

- Maâti Monjib, president i Freedom Now Maroc, fortalte til RFI (2015) at organisasjonens opplæring av journalister ble stanset av myndighetene fra september 2015. Monjib og seks andre menneskerettighetsaktivister, deriblant Hicham Mansouri (se under), er tiltalt for å ha «truet rikets sikkerhet» og å ha «mottatt utenlandsk finansiering uten å ha meldt fra til myndighetene» (Front Line Defenders 2015). Rettssaken mot dem skal starte i slutten av januar (Bennamate 2015b).
- Ali Anouzla ble i 2013 holdt i varetekt i fire uker, og nettavisen han hadde drevet, Lakome, ble stengt. Journalisten hadde postet en lenke til en El País-artikkel, som inneholdt en AQMI¹⁰-video. Ifølge Privacy International og Association des Droits Numériques (2015, s. 11) mistenker mange at arrestasjonen skyldtes Lakomes avsløring av at kong Mohammed VI hadde benådet en spansk pedofil. I august i år lanserte Anouzla nettavisen Lakome 2, som pr. januar 2016 fortsatt er i drift.
- Hamid El Mehdaoui, redaktør for den uavhengige nettavisen Badil, ble i juni 2015 dømt til fire måneders betinget fengsel og til å betale en bot på 100 000 dirham¹¹ til Abdellatif Hammouchi, leder for sikkerhetstjenesten (Direction générale de la sûreté nationale, DGSN). El Mehdaoui ble dømt for ærekrenkelser i en reportasje som gjaldt dødsfall i varetekt (CPJ 2015b). Samtidig ble El Mehdaoui bøtelagt i forbindelse med en sak om en mulig bilbombe i Meknès.
- Rachid Niny, redaktør for Al-Akhbar, ble i juli 2015 dømt til å betale 400 000 dirham i skadeserstatning, for ærekrenkelser framsatt i to artikler som omhandlet bruk av ulovlig materiale i veiarbeid (Savage 2015). Niny satt for øvrig fengslet ett år fra 2011 til 2012, dømt for å ha spredt «falsk informasjon».
- Nettavisen Goud og dens redaktør Ahmed Najim ble i juni 2015 dømt til å betale 500 000 dirham til kongens sekretær Mounir Majidi, for æreskrenkelser og fornærmelser, etter å ha gjengitt deler av en artikkel fra avisen Maghrib Al Yaoum (Majidi 2015b). Goud anket dommen, som dermed ikke er rettskraftig.¹²
- I januar gjorde Jamal Boudouma og hans kolleger fra arabiskspråklig France 24 opptak til et humorprogram på et hotell i Rabat. Da de nektet å gi en kopi av opptaket til myndighetene, ble de sperret inne på hotellet (Etayea & Chambost 2015).

Som det fremgår av eksemplene over, dømmes journalistene som oftest på grunnlag av paragrafen om æreskrenkelser, og den vanligste reaksjonen synes å være bøter og/eller betinget fengselsstraff.

Freedom House (2015) og Chakib Alkhayari (møte i Nador, november 2015) hevder at journalister ofte blir fengslet på grunnlag av oppkonstruerte anklager med hjemmel i straffeloven. Alkhayari bemerket at journalister dermed ikke vet om de dømmes for det de har skrevet eller for andre forhold. På neste side følger noen eksempler på antatt bruk av straffelov eller i pressesammenheng annet irrelevant lovverk for å ramme journalister:

¹⁰ Al-Qaïda au Maghreb islamique/al-Qaida in the Islamic Maghreb.

¹¹ Boten skulle deles med den medtiltalte Rabea Al-Ablak.

¹² For mer om majestetsfornærmelser, se Landinfo 2015.

- Hicham Mansouri, journalist og prosjektleder i Den marokkanske foreningen for gravende journalistikk (Association marocaine pour le journalisme d'investigation, AMJI), ble i mars 2015 dømt til ti måneders fengsel etter antatt oppkonstruerte utroskapsanklager (Reporters Without Borders 2015a). Mansouri ble forhørt om temaer som ikke hadde med anklagene å gjøre: forholdet til personer i pressekreter, om medlemmer av Mouvement du 20 Février¹³ og om hans aktiviteter i AMJI (Alkarama 2015). En av Mansouris kolleger fortalte til CPJ (2015a) at Mansouri i forkant av arrestasjonen hadde jobbet med en rapport om marokkanske myndigheters antatte internettovervåkning av aktivister og journalister.
- Karikaturtegneren Khalid Gueddar ble i juli 2015 dømt til tre måneder i fengsel for å ha vært beruset på offentlig sted og for vold mot offentlig tjenestemann. Selv mener Gueddar at dommen i realiteten er knyttet til yrkesutøvelsen hans, da han selv, Ali Lmrabet (se side 3) og Ahmed Senoussi på dette tidspunktet var i ferd med å lansere et satiremagasin (Chambost 2015b).
- Fatima El Hassani ble i juli 2015 oppsagt som journalist i det statlige pressebyrået Maghreb Arabe Presse (MAP). Ifølge MAP ble hun oppsagt grunnet «grove tjenestefeil» (Quid 2015), mens andre kilder (Lemaizi 2015; Article 19 2015) hevder at oppsigelsen hadde sammenheng med hennes stilling som visepresident i fagforeningen SNPM.

Blir journalister/myndighetskritikere overvåket av marokkanske myndigheter?

Representanten for SNPM (møte i Rabat, november 2015) mente at journalister ikke overvåkes systematisk, men at enkelttilfeller finnes. Den britiskbaserte NGO-en Privacy International og dens søsterorganisasjon Association des Droits Numériques¹⁴ skriver i rapporten *Their Eyes On Me: Stories of Surveillance in Morocco* (2015, s. 9) at marokkanske myndigheter og statlige byråer har trappet opp overvåkingen etter den arabiske våren, og særlig etter framveksten av Mouvement du 20 Février.

Privacy International og Association des Droits Numériques (2015, s. 8) hevder at overvåkningsmetodene spente fra bruk av spionprogramvare, hacking av e-post- og Facebook-kontoer¹⁵, til mer tradisjonelle metoder, som telefonavlytting eller at *law enforcement agencies* oppsøkte naboer og slektninger.

I 2011 ble det kjent at den marokkanske staten hadde brukt to millioner euro på overvåkningssystemet Eagle, som brukes til å sensurere og masseovervåke internettrafikk. Marokkanske myndigheter har også kjøpt avansert overvåkningsteknologi fra sveitsiske selskaper (Privacy International & Association des Droits Numériques 2015, s. 9).

¹³ 20. februar-bevegelsen, den marokkanske protestbevegelsen som oppstod i kjølvannet av den arabiske våren.

¹⁴ Organisasjonen for digitale rettigheter

¹⁵ Utført av nasjonalistgrupper som hevder at de forsvare verdien til det marokkanske kongedømmet (Privacy International & Association des Droits Numériques 2015, s. 11, 35). Det er uvisst om gruppene mottar statlig støtte.

Under følger en oversikt over tilfeller av overvåking av journalister:

- Mamfakinch, en marokkansk nettside opprettet i 2011 for å dekke Mouvement du 20 Février, ble i 2012 utsatt for flere nettangrep: først et DDoS¹⁶-angrep, med hensikt å bryte ned en server ved å overbelaste den med falske spørringer (*fake requests*), deretter et angrep med spionprogramvare fra det italienske selskapet Hacking Team (Privacy International & Association des Droits Numériques 2015, s. 18).
- Samia Errazzouki og Yassir Kazar, som skrev for Mamfakinch, hevder at de ble overvåket av marokkanske myndigheter, som oppsøkte familie og naboer og stilte spørsmål om deres privatliv (Privacy International & Association des Droits Numériques 2015, s. 25, 30).
- Ali Anouzla (se side 4) mener at sikkerhetstjenesten har overvåket ham; at de blant annet har fulgt etter ham i bil, fotografert leiligheten hans og at telefonen hans ved diverse anledninger har blitt avlyttet (Privacy International & Association des Droits Numériques 2015, s. 33, 34).

Om Landinfos responser

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos responser er basert på opplysninger fra nøye utvalgte informasjonskilder, og kan bygge på både skriftlig og muntlig kildemateriale. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo, og er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema. Responsene er utarbeidet innenfor korte frister, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Alkarama (2015, 9. oktober). Maroc: Le journaliste Hicham Mansouri, détenu depuis plus de six mois pour «complicité d'adultère». *Alkarama*. Tilgjengelig fra <http://fr.alkarama.org/item/1965-maroc-le-journaliste-hicham-mansouri-detenu-depuis-plus-de-six-mois-pour-complicite-d-adultere> [lastet ned 2. desember 2015]
- Article 19 (2015, 23. juli). Rabat: Fatima El-Hassani a été révoquée de sa fonction. *Article 19*. Tilgjengelig fra <http://article19.ma/accueil/archives/15635> [lastet ned 14. desember 2015]
- Bennamate, N. (2015a, 24. september). Ali Lmrabet a pu récupérer ses pièces d'identité. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/09/04/ali-lmrabet-pu-recuperer-ses-papiers-didentite_1461925 [lastet ned 16. desember 2015]

¹⁶ Distributed Denial of Service/distribuert tjenestenekt (Wikipedia 2015).

- Bennamate, N. (2015b, 20. november). Le procès de Monjib et d'autres activistes reporté au 27 janvier. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/11/20/proces-monjib-les-autres-reporté-au-27-janvier_1471193 [lastet ned 15. desember 2015]
- Chambost, P. (2015a, 30. april). Liberté de la presse: le Maroc stagne, (presque) tout le monde le dit. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/04/30/pas-progres-maroc-en-matiere-liberte-presse_1444442 [lastet ned 21. desember 2015]
- Chambost, P. (2015b, 6. juli). Pour Khalid Gueddar, sa condamnation est politique. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/07/06/khalid-gueddar-condamnation-machination_1454616 [lastet ned 14. desember 2015]
- Code de la Presse 2003 (2002, 3. oktober). *Code de la Presse*. Tilgjengelig fra Access Info Europe http://www.access-info.org/wp-content/uploads/Code_Presse_MAROC.2002.pdf [lastet ned 30. november 2015]
- CPJ, dvs. Committee to Protect Journalists (2015, 7. april). *Morocco jails press freedom advocate Hicham Mansouri*. New York: CPJ. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/2015/04/morocco-jails-press-freedom-advocate-hicham-mansou.php> [lastet ned 2. desember 2015]
- CPJ (2015b, 30. juni). *Moroccan editor, source convicted in defamation case*. New York: CPJ. Tilgjengelig fra <https://www.cpj.org/2015/06/moroccan-editor-source-convicted-in-defamation-cas.php> [lastet ned 2. desember 2015]
- [Constitution 2011] (2011, 29. juli). *La Constitution. Édition 2011*. Tilgjengelig fra Ambassade du Royaume du Maroc en France http://www.amb-maroc.fr/constitution/Nouvelle_Constitution_%20Maroc2011.pdf [lastet ned 30. november 2015]
- Etayea, M. & Chambost, P. (2015, 23. januar). Des journalistes de France24 enfermés par les autorités à Rabat. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/01/23/journalistes-france24-enfermes-rabat-les-autorites_1431548 [lastet ned 15. desember 2015]
- Freedom House (2015, 21. august). *Freedom of the Press 2015 – Morocco*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/morocco> [lastet ned 30. november 2015]
- Front Line Defenders (2015, 30. oktober). *Morocco – Upcoming trial of Maâti Monjib and six other human rights defenders*. Dublin: Front Line Defenders. Tilgjengelig fra <https://www.frontlinedefenders.org/node/30035> [lastet ned 16. desember 2015]
- Guaaybess, T. (2015, 25. september). *L'audiovisuel public marocain, à la croisée des chemins? [Den marokkanske allmennkringkastingen ved en korsvei?]* Bry-sur-Marne: Institut national de l'audiovisuel. Tilgjengelig fra <http://www.inaglobal.fr/television/article/l-audiovisuel-public-marocain-la-croisee-des-chemins-8530> [lastet ned 21. desember 2015]
- HACA, dvs. La Haute Autorité de la Communication Audiovisuelle (2008, 20. oktober). *La Haute Autorité de la Communication Audiovisuelle*. Rabat: HACA. Tilgjengelig fra http://www.haca.ma/html/pdf/dahir_1-02_212_vf_textes.pdf [lastet ned 1. desember 2015]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2015, 2. juni). *Morocco: Prison Terms for Adultery. Unfair Trial of Activist, Friend*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2015/06/02/morocco-prison-terms-adultery> [lastet ned 2. desember 2015]
- IMS, dvs. International Media Support (u.å.). *Morocco*. København: IMS. Tilgjengelig fra <http://www.mediasupport.org/areas/mena/morocco/> [lastet ned 16. desember 2015]
- Landinfo (2015, 19. mars). *Marokko: Majestetsfornærmelse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/3117/1/3117_1.pdf [lastet ned 21. desember 2015]
- Lemaizi, S. (2015, 3. august). Sale temps pour les journalistes au Maroc. *Journalismes in bled. Un regard sur la fabrication de l'info au Maroc* [blogg]. Tilgjengelig fra <https://journalinbled.wordpress.com/2015/08/03/sale-temps-pour-les-journalistes-au-maroc/> [lastet ned 14. desember 2015]

Respons Marokko: Pressefrihet og forhold for journalister

- [Loi sur la communication audiovisuelle] ((2005, 7. januar). *Dahir n° 1-04-257 du 25 kaada 1425 (7 janvier 2005) portant promulgation de la loi n° 77-03 relative à la communication audiovisuelle*. Tilgjengelig fra WIPO <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/ma/ma048fr.pdf> [lastet ned 16. desember 2015]
- Majdi, Y. (2015a, 12. februar). Liberté d'expression: Freedom Now dénonce un recul. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/02/12/liberte-dexpression-freedom-now-denonce-recul_1434207 [lastet ned 15. februar 2015]
- Majdi, Y. (2015b, 22. juni). Goud condamné à payer 500 000 dirhams à Mounir Majidi. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/06/22/goud-condamne-payer-500-000-dirhams-mounir-majidi_1452947 [lastet ned 2. desember 2015]
- Mincom, dvs. Le ministère de la communication (u.å.). *Radios privées*. Rabat: Mincom. Tilgjengelig fra http://www.mincom.gov.ma/fr/liens-utiles/item/396-radios-privées.html?tmpl=orga&KeepThis=true&TB_iframe=true&height=280&width=655 [lastet ned 5. januar 2015]
- Le Monde (2005, 12. april). Le journaliste Ali Lmrabet interdit de travailler au Maroc. *Le Monde*. Tilgjengelig fra http://www.lemonde.fr/afrique/article/2005/04/12/le-journaliste-ali-lmrabet-interdit-de-travailler-au-maroc_638086_3212.html [lastet ned 21. desember 2015]
- Privacy International & Association des Droits Numériques (2015, 7. april). *Their Eyes On Me. Stories of surveillance in Morocco*. London: Privacy International. Tilgjengelig fra https://www.privacyinternational.org/sites/default/files/Their%20Eyes%20on%20Me%20-%20English_0.pdf [lastet ned 3. desember 2015]
- Quid (2015, 24. juli). La MAP s'explique sur le cas de Fatima El Hassani. *Quid*. Tilgjengelig fra <http://www.quid.ma/politique/la-map-sexplique-sur-le-cas-de-fatima-el-hassani/> [lastet ned 14. desember 2015]
- Reporters Without Borders (2015a, 12. februar). *2015 World Press Freedom Index – Morocco*. Paris: Reporters Without Borders. Tilgjengelig fra <https://index.rsf.org/#!/index-details/MAR> [lastet ned 2. desember 2015]
- Reporters Without Borders (2015b, 17. september). *Monarchy's red lines gag Morocco's independent media*. Paris: Reporters Without Borders. Tilgjengelig fra http://en.rsf.org/morocco-monarchy-s-red-lines-gag-morocco-s-17-09-2015_48362.html [lastet ned 1. desember 2015]
- RFI, dvs. Radio France Internationale (2015, 13. september). Maroc: la société civile se dit de plus en plus victime de répression. *RFI*. Tilgjengelig fra <http://www.rfi.fr/afrique/20150913-maroc-societe-civile-dit-plus-plus-victime-repression-freedom-now-maati-monjib> [lastet ned 15. desember 2015]
- Roth, K. & Benchemsi, A. (2015, 9. november). *Morocco's Smiling Face and Heavy Hand*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2015/11/09/moroccos-smiling-face-and-heavy-hand> [lastet ned 15. desember 2015]
- Roudaby, Y. (2015, 26. mars). Les funérailles de la veuve de Cheikh Yassine réprimées. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/03/26/funerailles-veuve-cheikh-yassine-reprimees_1439974 [lastet ned 21. desember 2015]
- Savage, T. (2015, 30. juli). Rachid Niny condamné à verser 400 000 dirhams à Rebbah. *TelQuel*. Tilgjengelig fra http://telquel.ma/2015/07/28/rachid-niny-condamne-verser-400-000-dirhams-rebbah_1457516 [lastet ned 2. desember 2015]
- SNPM, dvs. Syndicat national de la presse marocaine (2015). *Al-taqrir al-sanawi hawla hurriyyat al-sahafa wal-i'lam fi al-Maghrib may 2014-may 2015 – vidiyu [Årsrapport om medie- og pressefrihet i Marokko mai 2014-mai 2015 – video]*. Rabat: SNPM. Tilgjengelig fra <http://goo.gl/OA3w7c> [lastet ned 5. januar 2016]
- Tchounand, R. (2015, 19. februar). Maroc : L'évolution de la liberté de la presse en 2014 est «palpable», selon le ministre. *Yabiladi*. Tilgjengelig fra

Respons Marokko: Pressefrihet og forhold for journalister

<http://www.yabiladi.com/articles/details/33580/maroc-1-evolution-liberte-presse-2014.html> [lastet ned 14. desember 2015]

- Wikipedia. *Tjenesteangrep* (sist endret 27. desember 2015). Tilgjengelig fra <https://no.wikipedia.org/wiki/Tjenestektangrep> [lastet ned 5. januar 2016]
- Zurutuza, K. (2015, 23. august). Breaking the Media Blackout in Western Sahara. *Inter Press Service*. Tilgjengelig fra <http://www.ipsnews.net/2015/08/breaking-the-media-blackout-in-western-sahara/> [lastet ned 15. desember 2015]

Muntlige kilder

- Chakib Alkhayari, menneskerettighetsaktivist. Møte i Nador 17. november 2015.
- Representant for Syndicat National de la Presse Marocaine. Møte i Rabat 23. november 2015.

© Landinfo 2016

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.